

СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

COMPLETE PROBLEMS OF FORMATION OF THE ARTISTIC TASK OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART IN THE INSTRUMENTAL EDUCATION PROCESS

Стаття присвячена проблемі й основним аспектам формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі інструментального навчання. Розкриваються такі поняття, як естетичний смак і художній смак у сучасній науково-педагогічній літературі, окреслюється роль і процес художнього виховання та розвитку художньо-естетичних смаків особистості засобами музичного мистецтва й інструментально-виконавської діяльності зокрема.
Ключові слова: художній смак, інструментальне навчання, виконавська майстерність, музичний матеріал, художній смак майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Стаття посвящена проблеме и основным аспектам формирования художественного вкуса будущего учителя музыкального искусства в процессе инструментального обучения. Раскрываются такие понятия, как вкус и художественный вкус в современной научно-педагогической литера-

туре, определяется роль и процесс художественного воспитания и развития художественно-эстетических вкусов личности средствами музыкального искусства и инструментально-исполнительской деятельности в частности.

Ключевые слова: художественный вкус, инструментальное обучение, исполнительское мастерство, музыкальный материал, художественный вкус будущего учителя музыкального искусства.

The article is devoted to the problem and the main aspects of forming the artistic taste of the future teacher of musical art in the process of instrumental learning. In particular, such concepts as taste and artistic taste in modern scientific-pedagogical literature are revealed, the role and process of artistic education and development of artistic and aesthetic personality tastes are defined by means of musical art and instrumental-performing activity in particular.

Key words: artistic taste, instrumental training, performing skill, musical material, artistic taste of the future teacher of musical art.

УДК 372.878

Чорпіта Р.Б.,
аспірант кафедри педагогіки
та управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Формування художнього смаку особистості є важливим моментом розвитку духовної культури суспільства. Це одне з найбільш складних завдань, від вирішення якого залежить художньо-естетичне виховання особистості. Одночасно саме це виховання є умовою і засобом формування та розвитку гарного смаку.

Формування художнього смаку є одним із найбільш складних завдань естетичного виховання, успішне здійснення якого є найважливішим критерієм ефективності виховного процесу загалом. Художній смак і створені на його основі твори мистецтва становлять реальність естетичної свідомості людини. Почуття й розуміння краси, художні смаки не приходять самі, їх треба послідовно формувати, виховувати, розвивати. Природно, що для правильної, цілеспрямованої діяльності з формування художнього смаку необхідно як перетворення самої дійсності за законами краси, так і розвиток усього внутрішнього духовного світу особистості – її світогляду, психології, почуттів, збагачення практичної творчої діяльності.

Розвинений художній смак впливає на духовно-практичну діяльність людини. Відтак формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва вимагає певної самодисципліни і творчих зусиль, на основі чого збагачується духовний потенціал особистості, життя людини наповню-

ється високим смислом, формується естетична вихованість та інтелігентність людини. Але формування художнього смаку є не лише основою духовного збагачення людини, а й передумовою глибокого впливу мистецтва на неї. Тому проблема формування та розвитку художнього смаку є однією з найважливіших проблем художньо-естетичного виховання. Художній смак розвивається у процесі активної мистецької діяльності, під впливом умов життя і виховання, поступово проявляючись у художній творчості й у ставленні до світу прекрасного.

Проблема формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментального навчання є актуальною нині, коли музична освіта покликана створити всі умови для творчого розвитку особистості, здатної до самоосвіти й самореалізації. Великі освітні, розвивальні й виховні можливості музичного мистецтва створюють умови для введення студентів у світ прекрасного, для виховання інтересу до творів музичного мистецтва, потреби в слуханні музики, для розвитку естетичних і художніх смаків. Діючи на емоційну сферу людини, а через неї на свідомість, музика як вид мистецтва дає особистості естетичну насолоду, змушує творчо ставитися до праці, тобто формує естетичну культуру людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.
Чимало дослідників займалися проблемою фор-

мування художнього смаку особистості. Значна кількість праць у галузі філософії, соціології, психології та педагогіки (С. Гольдентріхт, Л. Гончаренко, К. Горанов, В. Дряпіка, Х. Ейсенк, К. Іванвік, Л. Коваль, М. Колесник, А. Комарова, В. Ліпський, Г. Петрова, І. Попович, Л. Чайлд, Є. Яковлев та ін.) присвячена саме цьому тематичному спрямуванню [1–4].

Проблема розвитку та формування художнього смаку особистості є складною, неоднозначною й досліджується представниками різних наук. В історії філософсько-естетичної думки категорія «смаку» висвітлювалася в працях М. Бахтіна, Е. Берка, Ю. Борєва, В. Іванова, І. Зязюна, А. Сміта, Дж. Локка, І. Канта, О. Лосєва, Ж.-Ж. Руссо, П. Флоренського та ін., а також українських мислителів Д. Кучерюка, Л. Левчука, В. Панченка, Г. Скворороди, І. Франка та ін. Психологічний аспект цієї проблеми розглянуто в працях Л. Виготського, О. Ковальова, О. Леонтьєва, Б. Теплова, П. Якобсона, С. Рубінштейна та ін.

Органічна єдність естетичної й художньої свідомості та виховання, їх зміст, форми й методи відображені в роботах вітчизняних учених і педагогів В. Белінського, Н. Ветлугіної, Н. Дьоміної, В. Мазепи, Л. Столовича, Ю. Фокта-Бабушкіна, М. Чернишевського та ін.

Дослідники цієї проблеми в галузі педагогіки – Л. Баженова, Л. Бутенко, Л. Масол, Л. Башманівська, Т. Пеня, Т. Сорочан, В. Лабунець, Г. Шевченко, Б. Юсов – характеризують комплекс мистецтв як певне сполучення видів мистецтв, обране педагогом для вирішення завдань виховання особистості. Виховне значення комплексу мистецтв полягає в цілісному сприйнятті учнями та студентами художніх творів, усвідомленні єдності змісту й форми, емоційного й раціонального, морального й естетичного. Ряд концепцій, шляхи й форми розвитку художнього смаку відображено в дослідженнях І. Глинської, Л. Когана, О. Ларміна, Б. Лихачова, Н. Попович, В. Скатерщикова, В. Разумного, О. Салтикова, Р. Шульги та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Формування художнього смаку є запорукою успішного професійного розвитку і становлення педагога-музиканта, його ефективного розвитку в галузі музично-педагогічної діяльності й інструментально-виконавської підготовки. Сформований художній смак сприяє розвитку творчого світогляду особистості та формуванню власних уподобань і смаків щодо творів музичного мистецтва.

У системі професійної освіти питання формування художнього смаку неможливе без усвідомлення його сутності та виявлення його особливостей у музично-педагогічній освітній сфері. Розгляду цього питання ми і хочемо приділити увагу у нашій статті.

Метою статті є визначення сутності проблеми формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі інструментального навчання.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сутність проблеми формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі інструментального навчання, вважаємо за потрібне розглянути визначення «художній смак» у загальному контексті.

Л. Башманівська найбільш прийнятним визначенням художнього смаку вважає таке: «це здатність особистості визначати естетичну цінність художніх творів, висловлювати своє ставлення до них, сприймати, аналізувати, оцінювати, розвиваючи свої творчі здібності і використовуючи їх у своїй діяльності. Різні думки, переживання, що виникають під час сприймання художніх творів, закріплюються в художньому смаку відповідно до закономірностей, які визначають діяльність особистості» [5, с. 16].

В. Скатерщиков зазначає, що все, що ми називаємо художнім, стосується мистецтва, тому естетичний смак щодо мистецтва варто іменувати художнім смаком. Головна його особливість, на думку вченого, полягає в тому, що він є здатністю правильно розуміти й естетично оцінювати художній витвір мистецтва.

Утім, художній смак має і свої особливості, головна з яких полягає в тому, що він є здатністю правильно розуміти й естетично оцінювати художні твори, а також створювати естетично виразні твори мистецтва, що залежить від того, наскільки добре особистість знається на мистецтві, наскільки глибоко його розуміє [7, с. 34–35]. Отже, художній смак передбачає певну художню освіченість особистості.

Таку ж думку висловлює Л. Левчук, який розглядає художній смак як особливу модифікацію естетичного смаку, що формується тільки через спілкування зі світом мистецтва і значною мірою визначається художньою освітою людини, тобто знанням нею історії мистецтв, законів формотворення різних видів мистецтва, знайомством із літературно-художньою критикою. Автор вважає, що «оскільки змістом мистецтва є та ж сама система суспільних цінностей, то й художній смак стає предметом суперечок, в усякому разі відтоді, як виникло саме поняття «смак»... В основі цих суперечок – істинне або неістинне в суспільному житті, істинні або хибні цінності. Суперечки щодо смаків є лише моментом у всезагальному процесі розвитку суспільства та його самопізнання, визначення сенсу життя і особистого життєвого шляху» [7, с. 57]. Отже, дослідник розглядає художній смак як:

- перетворення естетичного смаку;
- результат взаємовідносин особистості з творами мистецтва під впливом рівня художньої освіти;

– показник взаємовідносин особистості та суспільства через мистецтво.

Художній смак є показником рівня розвитку особистості й освіченості людини. Він формується під впливом творів музичного мистецтва, але більшою мірою залежить від самої людини, її індивідуальних здібностей, від того, чи вміє особистість оцінювати і сприймати мистецтво загалом. У кожної людини художній смак індивідуальний, і визначається він особливостями художнього сприйняття мистецтва [8, с. 34].

Проблему формування смаків з'ясовують Н. Кіященко та Н. Лейзеров у книзі «Теорія естетичного виховання» [9]. Учені розглядають питання про взаємозв'язок і взаємовплив естетичного виховання і мистецтва. Мистецтво – це найбільш яскрава форма відображення естетичного ставлення людини до дійсності. Тому виховання високого художнього смаку впливає на розвиток особистості. Особлива увага звертається на особистісний характер художнього смаку. Він відображає ставлення людини як особистості до світу художніх цінностей.

Проблему формування художніх смаків розглядає В. Скатерщиков. Він вважає, що гарний смак є важливою передумовою сприймання творів мистецтва і правильної їх оцінки. На його думку, судження смаку містять оцінку тих чи інших предметів і явищ, як красивих і некрасивих, гармонійних і негармонійних, досконалих і недосконалих. Опираючись на ці судження, людина прагне до споглядання відібраних нею для сприймання творів мистецтва. Людина використовує свої смаки як критерій естетичної оцінки у формі ніби безпосередньо створеного судження «подобається – не подобається» [6, с. 25].

Про художній смак і основні компоненти, що його формують, у своєму навчальному посібнику «Основи викладання мистецьких дисциплін» розповідає О. Рудницька, котра зазначає, що основними компонентами формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі професійного, інструментального навчання є:

- розвинена уява та художня пам'ять (гнучка психіка та багатство художніх образів створених уявою, вміння неодноразово відтворити їх);
- своєрідність образного мислення; (привнесення у виконання індивідуальності та неповторності художнього образу);
- художня освіченість (знання видів, жанрів, виразних засобів і матеріалів музичного мистецтва);
- навчальні, факультативні та індивідуальні види занять із музичного мистецтва (підвищення рівня виконавської майстерності, інструментальне навчання);
- розуміння мети й значення історичного, сучасного та національного музичного мистецтва, його своєрідності.

На думку О. Рудницької, в організації процесу формування художнього смаку в студентів мистецьких спеціальностей необхідно виділити такі принципи:

- урахування специфіки мистецтва й художньо-естетичної діяльності;
- активізації індивідуально-особистісних творчих можливостей і здібностей;
- соціально-професійної спрямованості [10, с. 158].

В. Мазепа розглядає смак як здатність людини висловлювати судження про естетичні цінності предмета, а також здатність до переживання, рефлексії, емоцій, у яких реалізується суб'єктивний стан та індивідуальна неповторність особистості [11, с. 145].

Також В. Мазепа визначає художній смак як «найголовніший елемент естетичного смаку, що є властивістю особистості як індивідуальності. Він тягнє до одиничного тому, що більшою мірою пов'язаний з емоційною культурою людини. Безумовно, у художньому смаку присутній естетичний ідеал, але більш опосередковано, через індивідуально сприйняті, освоєні й включені в духовно-практичне життя людини художні образи» [11, с. 152]. На думку дослідника, саме художній смак впливає на формування індивідуальності особистості. Засобом його формування виступає художній образ.

Ми погоджуємося з наведеними вище науковими положеннями і визначаємо художній смак як складну інтегративну властивість особистості, яка акумулює художньо-естетичне ставлення, гармонійну єдність раціонального й емоційного, що передбачає здатність студентів-інструменталістів до цілеспрямованої, орієнтованої на ідеал виконавсько-творчої діяльності. Художній смак майбутнього вчителя музичного мистецтва ми розглядаємо як центральну категорію естетичної свідомості людини, що виражає її здатність до адекватної раціонально-емоційної оцінки творів мистецтва, доступних віковим особливостям сприймання відповідно до ідеальних уявлень про прекрасне, і спонукає до активно-творчої мистецької діяльності.

Висновки. Аналізуючи вищезазначене, можна стверджувати, що художній смак є певним перетворенням естетичного смаку, який формує в особистості художньо-образне мислення та великий спектр емоційного сприйняття творів музично-інструментального мистецтва. Отже, формування в майбутнього вчителя музичного мистецтва усталених художніх смаків у процесі інструментально-виконавської підготовки відбувається у безпосередньому зв'язку художнього смаку з художньою потребою, естетичним ідеалом і художньо-естетичними судженнями у процесі їх виникнення у свідомості. Здатність

оцінити твір музичного-інструментального мистецтва та передати його емоційний характер і художній образ на основі набутого естетичного досвіду засобом безпосереднього виконання на музичному інструменті можна назвати інструментальним навчанням.

Незважаючи на численні дослідження сутності формування художнього смаку майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментального навчання, окреслена проблема все ще продовжує залишатися актуальною.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гольдентрихт С.С., Гальперин М.П. Специфика эстетического сознания. Москва : Высшая школа, 1974. 103 с.
2. Гончаренко Л.П. Развитие эстетических вкусов у системы профессиональной подготовки учителя музыки начальных классов. *Проблемы современной педагогической науки. Серия : Педагогика и психология*. Київ : Пед. пресса, 2001. Ч. 2. С. 47–54.
3. Гранов К. Сущность и цели эстетического воспитания. Эстетическое воспитание студентов : сборник трудов ученых соц. стран / глав. ред. В.П. Агафонов. Москва : Высшая школа, 1980. С. 17–32.
4. Дряпка В.И. Развитие эстетического вкуса студенческой молодежи (на материале музыкально-исполнительских коллективов художественной самодеятельности) : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / КГУ им. Т.Г. Шевченка. Киев, 1984. 25 с.
5. Башманівська Л.А. Формування художніх смаків учнів основної школи у процесі вивчення літератури рідного краю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2004. 20 с.
6. Скатерщиков В.К. Твой эстетический вкус. Москва : Знание, 1963. 132 с.
7. Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття : навчальний посібник. Київ : Либідь, 1997. 224 с.
8. Картанов А. Система эстетического воспитания студентов. *Эстетическое воспитание студентов*. Москва : Высшая школа, 1980.
9. Киященко Н.И. Теория эстетического воспитания / отв. ред. Н.И. Киященко, Н.Л. Лейзеров. Москва : Искусство, 1979. 225 с.
10. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін : навчальний посібник. Київ : АПН України, 1998. 183 с.
11. Эстетическое сознание и художественная культура (проблемы взаимодействия) / В.И. Мазепа и др. Киев : Наукова думка, 1983. 280 с.